

skrift i hele fire bind. Det hed »Lærerne og Samfundet«, og mens størstedelen var optaget af en række udmærkede og i dag meget nyttige lærerbiografier, så var det første bind helliget en påvisning af, på hvor mange forskellige områder af folkets liv, lærerne havde øvet en betydningsfuld indsats. Det var ikke uberettiget. Næppe nogen stand har haft en folkelig og kulturel betydning, der kan stilles ved siden af.

Den nye bog er i hovedsagen helt optaget af skolen selv. I nitten kapitler giver den et i det store og hele vel afrundet billede af udviklingen. Redaktøren har dog måske af og til været lidt for elskværdig ved sine medarbejdere; en del irriterende smågentagelser burde have været undgået, så var fornemmelsen af de mange kokke blevet lidt mindre. Et enkelt kapitel er blevet for lidetsigende: det om den lysende lærerpersonlighed fra 1814. Den pågældende lærer var en af den indbyrdes undervisnings fremmeste disciple – og denne undervisning undsiges af alle de andre forfattere, der kommer i berøring med den. Desuden er størsteparten et ordret aftryk af en ikke særlig original ligprædiken. Afsnittet om skolelovgivningen og den parlamentariske debat om skolen er blevet ret så kedeligt. Det emne må der være adskilligt mere, og mere fornøjeligt stof på, end der her er præsteret.

Hovedindtrykket af bogen er dog, at den er et stykke særdeles fængslende kulturhistorie, af hvilket det forekommer vanskeligt og også lidt uretfærdigt at fremhæve enkelte kapitler. Nævnes må dog »Af almuedrengens skoletaske«, der er en særdeles instruktiv gennemgang af de gamle skolebøger, der levede meget eller rettere alt for længe, endvidere kapitlerne om skolelærerlitteraturen, om læreren i politik, om læreren uden for skolen og den lille skoles litterære eftermæle. Hver for sig efterlader de en fornemmelse af, at det havde været interes-

sant, om pladsen havde levnet mulighed for at gå videre.

En tilbundsgående historisk undersøgelse af skolelovens gennemførelse og virkninger savnes endnu. Lejligheden havde ellers været der. Det er hidtil kun blevet til en række mindre punktstudier. Men det skal ikke forklejnes det, der her er givet.

Den udmærkede bog fremtræder også i udstyrmæssig henseende særdeles smukt. Der er ødslet med billeder, nogle i farver, og billederne er, hvor de indbyder dertil, forsynede med fyldige tekster. Herved dækkes f. eks. også et emne, der ikke er behandlet særskilt: skolebygningens udvikling. Derimod savnes ganske registre; det kan systematiske lærere ikke være bekendt.

Finn H. Lauridsen.

P. V. Glob: Mosefolket – Jernalderens mennesker bevaret i 2000 år. (Gyldendal, 1965). 170 s.

Rigsantikvarens nye bog giver en lettilgængelig skildring af de mange problemer, fundene af Tollundmanden, Grauballemanden og de andre moselig har rejst. Den tekstilhistoriske side er sparsomt behandlet, da den foreligger udførligt drøftet i Margrethe Hald: Olddanske tekstiler, 1950 (Nordiske Fortidsminder V).

Bogen fortsætter linien fra Henry Petersens disputats fra 1876 i sin sammenarbejdelse af arkæologisk og etnologisk stof til en religionshistorisk enhed og viser desuden ved også at inddrage den forhistoriske fauna og flora, hvor store resultater de moderne metoder kan nå. Det er dog stadig vanskeligt at samle den litterære overlevering med arkæologiens materiale, og det er ikke blot i overført betydning, at undersøgelsen beskæftiger sig med mosedynd, fordi det er svært at drage sikre slutninger fra de materielle fund til åndslivet, de er udtryk for, da der kendes så lidt til tidens

gudetro, som bl. a. de noget yngre fremstillinger på guldhornene viser det, hvor en almindelig godkendt forklaring stadig efterlyses.

P. V. Globs fremgangsmåde er dog i øjeblikket den eneste farbare, og teksten støttes af instruktive fotografier, så det aktuelle problem er her blevet underkastet en behandling af en kender på første hånd, der ikke glemmer at fremhæve, at enkelte at ligene i moserne muligvis fortæller om mennesker, som på mørke vinterdage er gået uden for den banede vej og har mistet livet i en tørvegrav. Fundene fra jernalderen må derimod antages at have været ofre til gudemagter, der nu kun kendes i den omformning, der fandt sted i løbet af vikingetiden.

Helge Søggaard.

Danmarks kirker. Frederiksborg amt 1.-3. hæfte -54. Udgiven af Nationalmuseet. (Gad, 1964). 288 s.

Da Nationalmuseets anden afdeling var blevet skabt i 1892, forelå der så mange opgaver, at man ikke straks kunne samle sig om udgivelsen af et monumentalt værk, der kunne vise resultaterne af museets arbejde, men det blev naturligt, at man tidligt sigtede mod en publikation om de danske kirker, ikke blot fordi tilsvarende værker kendtes fra nabolandene, men også på grund af kirkernes arkitektoniske værdier og rige inventar, der fristede til en monografisk behandling. De første årtier gik med talrige forarbejder, mellem hvilke man kan regne dr. M. Mackeprangs stofmættede bog om landsbykirkerne, og endelig kunne man i 1933 begynde udsendelsen af Danmarks kirker med 1. bind, redigeret af Chr. Axel Jensen og Victor Hermansen, omfattende Præstø amt.

Siden dette år er arbejdet skredet planmæssigt frem uden at være standset af besættelsen eller anden mod-

gang, og nu foreligger de sønderjyske amter og Thisted amt og for øerne foruden København, Sorø og Præstø amter, Lolland-Falster og Bornholm. Da hvert amt danner et afsluttet hele, og behandlingen af kirkerne i Frederiksborg amt nu er begyndt, er der grund til at gøre opmærksom på værket.

Som i det allerede udkomne følger beskrivelsen et fast skema, der ikke har undergået større ændringer, selv om det kan ses, at man efterhånden har fået et mere fast greb om opgaven, og det har utvivlsomt været til gavn for det danske værk, at dets redaktør og medarbejdere har kunnet undgå fejlene i nabolandenes tilsvarende arbejder. Da direktør Mackeprang introducerede Danmarks Kirker, udtalte han håbet om, at serien ikke blot ville blive til nytte for videnskaben, men også give alle interesserede god og grundig besked om kirkerne på deres egn, men selv om værket kan købes amtsvis eller i særttryk, har det næppe udsigt til at blive folkelæsning, og bortset fra en fortegnelse over fagord er der intet gjort for at lette tilegnelsen. Her som ellers viser det sig, at man ikke både kan skrive videnskabeligt og populært, men skønt det er beklageligt, er det sikkert rigtigt at ofre det sidste for at skabe et grundlæggende værk, hvorfra stoffet til mere let tilgængelige bøger kan hentes.

Kirkerne behandles monografisk, hver enkelt får tildelt sit afsnit, der efter en historisk indledning begynder med en redegørelse for arkitekturen (herunder også kalkmalerier m. m.), og derefter beskrives inventaret med altret som det første og klokkerne som det sidste. Det kan vist ikke tilstrækkeligt fremhæves, at selv om værket efter sit emne er kirkehistorisk, er det lige så uundværligt for den almindelige kulturforskning. Da landets ulykker gennem tiderne kun har efterladt lidt uden for kirkerne, er det en selvfølge, at man også må